

Mgr Paulina Potęga
Nr albumu 76797
Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Humanistycznych
Instytut Neofilologii

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ W JĘZYKU POLSKIM

‘Management’ as a language domain in Business English
‘Zarządzanie’ jako lingwistyczna domena w angielskim języku biznesu

Nieustanne poszukiwanie najlepszego modelu struktury organizacyjnej w biznesie, a także lepszych i wydajniejszych metod wykorzystywania profesjonalnej wiedzy i umiejętności w dostarczaniu towarów i usług, można uznać za główne powody eksplozji ZARZĄDZANIA jako obszaru badań naukowych, które jednocześnie przyczyniły się do ogromnych zmian społecznych i technologicznych. Zmiany te mają również wpływ na terminologię, a w konsekwencji na języki specjalistyczne, które bez wątpienia w ostatnich latach skupiają coraz większą uwagę językoznawców.

Pomimo faktu, że język specjalistyczny jest niewątpliwie jednym z typów odmian języka, posiada również wiele cech, które charakteryzują język ogólny. Jednocześnie możliwe jest wyróżnienie cech charakterystycznych oznaczających jednostki i procesy, które należą do określonej dziedziny nauki i techniki. Podczas zastosowania w konkretnym dyskursie, jednostki te aktywują sektory wyspecjalizowanych domen podkreślając konfiguracje pojęć w dziedzinie naukowej lub technicznej. Niemniej jednak obecny stan badań odnośnie języka specjalistycznego, a także terminologii koncentruje się na opisie kwestii praktycznych i równocześnie ogranicza język specjalistyczny poprzez podkreślenie istotnych kwestii, takich jak: użycie strony biernej, rozległa leksyka, nominalizacja czy zapożyczenia z języków obcych. *Rozprawa stanowi próbę wypełnienia istniejącej luki badawczej w literaturze przedmiotu, z zakresu języków specjalistycznych oraz ram semantycznych, którym do tej pory zostało poświęcone stosunkowo mało uwagi.*

Istotne jest to, że język specjalistyczny jest niewątpliwie obiecującym obszarem zastosowania aparatu kognitywnego zwanego *semantyką ram*. Ramy semantyczne stanowią atrakcyjną metodę badań zarówno dla analizy języka specjalistycznego, jak i jednostek terminologicznych charakteryzujących go. Koncepcja *ramy semantycznej* została wprowadzona do językoznawstwa przez Fillmore'a (1975, 1977, 1982). Według koncepcji semantyki ramowej użycie dowolnej jednostki leksykalnej z danej ramy przywołuje całą strukturę, a w konsekwencji pewną prototypową sytuację. Dodatkowo, elementy leksykalne mogą należeć do więcej niż jednej ramy, natomiast całe ramy mogą zawierać się w innych, bardziej ogólnych ramach. Ogół ram tworzy zatem szerszą strukturę, w której każda rama pozostaje w jakichś relacjach z innymi ramami. Rama kognitywna odnosi się do zdarzeń, sytuacji postrzeganych jako sceny lub sytuacje i ma postać scenariusza obejmującego role uczestników, przedmioty, oraz tło zdarzeń. Określa związek między doświadczeniem a językiem i odnosi się do bardziej wyszukanych struktur wiedzy. Ramy są zwykle aktywowane przez słowa lub specjalistyczną terminologię powiązaną z nimi. Za pomocą ram, użytkownik języka interpretuje swoje środowisko, formułuje własne wiadomości, tworzy własny model swojego świata. Zatem metoda semantyki ram umożliwia uwzględnienie dynamiki właściwej językom specjalistycznym.

Istotnymi pracami z punktu widzenia niniejszej analizy językowej, a jednocześnie inspiracjami, były takie pozycje jak: teoria ram semantycznych w ujęciu Fillmore'a (1975, 1977, 1982); leksykograficzny projekt FrameNet (Fillmore *et al.* 2003, Ruppenhofer *et al.* 2005, Boas 2006); podejście terminologiczne oparte na ramach opracowane przez Faber (2012), oraz wielojęzyczny elektroniczny słownik – The Kicktionary z zakresu języka piłki nożnej (Schmidt, 2007).

Niniejsza praca doktorska proponuje nowy system klasyfikacji języka specjalistycznego i specjalistycznych praktyk biznesowych, który przede wszystkim skupia się na określonych wyrażeniach językowych, oraz wiedzy eksperckiej. Celem opracowanej dysertacji jest prezentacja oraz analiza ZARZĄDZANIA nie tylko jako dziedziny językowej, ale również domeny specjalistycznej o rozbudowanym wymiarze konceptualnym. Warto podkreślić, że ZARZĄDZANIE jest traktowane jako podtyp języka specjalistycznego, ogólnie znanego jako ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU. Zastosowane pojęcie *domeny konceptualnej* jest tożsame z pojęciem *domeny kognitywnej* i odnosi się tu do struktur kognitywnych związanych z naszą wiedzą o świecie. Jak wyjaśnia Langacker (1995:18–19, 29–30, 164): *domena kognitywna* jest rodzajem doświadczenia, kompleksem pojęć,

pojęciowym złożeniem, całym złożonym systemem wiedzy, czasem doświadczeniem zmysłowym. Każde wyrażenie językowe przywołuje jedną lub więcej domen kognitywnych. Domeny tworzą tło, z którego wyodrębnia się pojęcie (koncept). Ponadto, domena dostarcza danego rodzaju spójnej reprezentacji wiedzy, względem której charakteryzowane są inne jednostki pojęciowe.

Aby osiągnąć postawione cele, sformułowano w rozprawie następujące problemy badawcze:

- zastosowanie aparatu semantyki ramowej w ujęciu Fillmore'a (1975, 1977, 1982) jest możliwe do analizy specjalistycznej domeny ZARZĄDZANIA, która wpisana jest w ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU,
- zdefiniowanie ram semantycznych w domenie ZARZĄDZANIA,
- wyodrębnienie oraz charakterystyka najczęściej występujących elementów leksykalnych występujących w specjalistycznej ramie semantycznej,
- wypełnienie luki w przeglądzie literatury dotyczącej problematyki związanej z zastosowaniem ram semantycznych do analizy języków specjalistycznych oraz wyodrębnienie najbardziej charakterystycznej terminologii wpisanej w daną ramę.

Powyższe kwestie badawcze, oraz hipotezy cząstkowe składają się na tezę główną, która zakłada, że: możliwe jest wyodrębnienie specjalistycznej domeny ZARZĄDZANIA wpisanej w ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU oraz jednocześnie zidentyfikowanie jej specjalistycznych ram semantycznych, wyszczególnienie i charakterystyka najczęściej występujących jednostek leksykalnych.

Praca stawia sobie za zadanie analizę semantyczną słownictwa związanego z domeną ZARZĄDZANIA. Analiza przeprowadzona została w oparciu o korpus językowy składający się z 10 książek z dziedziny zarządzania:

- *The John Adair Handbook of Management and Leadership*. **Adair, J.** (2004),
- *A Handbook of Management Techniques. A Comprehensive Guide to Achieving Managerial Excellence and Improved Decision Making*. **Armstrong, M.** (2006),
- *Armstrong's Handbook of Management and Leadership: A Guide to Managing for Results*. **Armstrong, M.** (2009),

- *Modern Management: Concepts and Skills*. Certo, S.C. and S.T. Certo (2012),
- *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. Drucker, P.F. (1986),
- *Management: People, Performance, Change*. Gómez-Mejía, L.R., and D.B. Balkin (2012),
- *Management: Meeting and Exceeding Customer Expectations*. Plunkett, W.R.; Attner, R.F. and G.S. Allen (2008),
- *Management*. Robbins, S.P., and M.K. Coulter (2012),
- *Management*. Williams, C. (2007),
- *The Management Bible*. Nelson, B. and P. Economy (2005).

W celu przeprowadzenia językowej analizy korpusowej wykorzystano narzędzia do pracy z korpusami takie jak: AntFileConverter oraz AntConc. Pierwszym krokiem było wykorzystanie AntFileConverter, zaprojektowanego do konwersji plików PDF lub Word na dokumenty tekstowe, które następnie umożliwiło dalsze badania korpusowe. Następnie zastosowano oprogramowanie AntConc pozwalające na analizę dużych ilości danych. Oprogramowanie to posiada szeroki zestaw narzędzi analitycznych, takich jak: konkordancja, wykres dystrybucji, ciągi wielowyrazowe typu clusters, ciągi wielowyrazowe typu n-grams, lista słów, lista słów kluczowych, kolokacje oraz podgląd pliku. Narzędzia te umożliwiają systematyczną oraz bardziej wyczerpującą analizę korpusu. Funkcje korpusowe jakimi posłużono się w analizie to lista słów (word list), oraz ciągi wielowyrazowe typu n-grams. Za pomocą wyżej wymienionych funkcji korpusowych jak lista słów (word list), oraz ciągi wielowyrazowe typu n-grams, wygenerowano listę słów oraz ciągów wielowyrazowych o najwyższej częstotliwości. Ze względu na relatywnie dużą ilość danych korpusowych, do dalszej analizy wybrano pierwsze 500 pojedynczych elementów leksykalnych oraz 800 ciągów wielowyrazowych. W celu zorganizowania i skategoryzowania jednostek leksykalnych, autorka ustaliła hierarchię scen i ramek bazując na korpusie oraz tekstach pomocniczych z zakresu zarządzania. Następnie każda rama została porównana z odpowiednią kategorią tematyczną przedstawioną przez źródła leksykograficzne.

- *Longman Lexicon of Contemporary English*
- *Random House Word Menu*
- *Longman Language Activator*

Są to słowniki tematyczne ze starannie dobranym materiałem leksykalnym dotyczącym różnych dziedzin. Terminy z poszczególnych kategorii tematycznych, które pokrywają się z elementami leksykalnymi oraz ciągami wielowyrazowymi korpusu zostały wyodrębnione i uznane za jednostki leksykalne konkretnej ramki. Przyjęta procedura pozwoliła ustalić hierarchię scen i ramek, a jednocześnie pomogła ustalić te jednostki leksykalne, adekwatne dla danej ramy. Dodatkowo, podczas analizy, każdy badany element leksykalny należący do danej ramy został opatrzony informacją dotyczącą specjalistycznego obszaru tematycznego, w którym ten termin jest wykorzystywany.

Jak już zostało powyżej zasygnalizowane, współczynnik częstotliwości miał fundamentalne znaczenie dla pracy, ze względu na stosunkowo duży korpus specjalistyczny. Dlatego, ze względu na ogromną liczbę jednostek leksykalnych, poniższa analiza ogranicza się jedynie do elementów z częstotliwością najwyższą, wysoką oraz średnią, co równocześnie pozwoliło ustalić elementy najbardziej prototypowe dla konkretnej ramy semantycznej. Z kognitywnego punktu widzenia, elementy z najwyższą częstotliwością są elementami niezbędnymi dla konkretnej ramy. Kolejnym etapem było wyodrębnienie tylko tych elementów leksykalnych, które pojawiły się w większości skonsultowanych specjalistycznych źródłach leksykograficznych z zakresu zarządzania oraz biznesu.

Warto podkreślić, że skoncentrowano się na konstruowaniu scen oraz ram semantycznych, grupując najbardziej prototypowe elementy leksykalne oparte na korpusie adekwatne do danej ramy semantycznej, a następnie analizowaniu tych elementów leksykalnych w oparciu o specjalistyczne źródła leksykograficzne.

Proponowany system klasyfikacji jednostek leksykalnych tj. scen-i-ram ma na celu przybliżenie specjalistycznego języka zarządzania wpisującego się w ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU. Zastosowanie podejścia opartego na scenach-i-ramach przyniosło hierarchiczną strukturę, która przechodzi od nadrzędnej sceny PLANOWANIE, do dwóch ram, a mianowicie <PODEJMOWANIE DECYZJI> oraz <PLANOWANIE>. Te z kolei ramy są strukturami nadrzędnymi do jednostek leksykalnych wpisanych w te ramy.

Na podstawie analizy wykazano między innymi, iż takie elementy leksykalne jak *decyzja*, *koszt*, *analiza* i *efekt* są najbardziej prototypowymi elementami ramy <PODEJMOWANIE DECYZJI>. Ponadto liczba kolokacji i wyrażen utworzonych przez wspomniane leksemy wynosi 60. Drugą ramą semantyczną która stanowi integralną i nierozzerwalną część sceny PLANOWANIE, to <PLANOWANIE>. Rama <PLANOWANIE>

składa się z trzynastu elementów leksykalnych, takich jak *organizacja, plan, planowanie, przykład, podejście, poziom, strategia, struktura, system, projekt, użycie, praca i jakość*. Wyżej wymienione jednostki leksykalne pozwalają utworzyć 58 specjalistycznych kolokacji. Pozornie wydaje się, że terminologia angielskiego języka ogólnego jest podobna do terminologii z zakresu ZARZĄDZANIA. Niemniej jednak, jak pokazują wyniki badań, słownictwo związane z pojęciem ZARZĄDZANIA wykazuje ograniczone znaczenie, odnoszące się do specjalistycznego obszaru wiedzy.

Jak pokazują wyniki badań, domena ZARZĄDZANIA jest ściśle związana z takimi dziedzinami jak: finanse, bankowość, rachunkowość, ekonomia, marketing i handel, co świadczy o tym, że domena ta jest osadzona w konkretnych obszarach wiedzy, a ich zrozumienie jest możliwe tylko w konkretnej sytuacji. Domena ZARZĄDZANIA przenika się z sąsiednimi dyscyplinami naukowymi, co sugeruje, że nie jest możliwe wytyczenie ścisłych granic pomiędzy nimi. Dodatkowo wskazuje to na fakt, że zakres pojęciowy domeny ZARZĄDZANIA odnosi się w dużej mierze do szeroko rozumianej działalności gospodarczej, wytwarzaniu dóbr, świadczeniu usług, reguł opłacalności i zysku, efektywności produkcji, obrocie gospodarczym oraz osiągnięcia zysku. Kompleks pojęciowy analizowanej domeny obejmuje w dużej mierze pełnienie różnych funkcji w świecie zawodowym mającym do czynienia w mniejszym bądź większym stopniu z gospodarką oraz z działalnością zawodową, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły. Z powyższych informacji można wywnioskować, że zakresy pojęciowe domeny ZARZĄDZANIA wykazują bardzo rozległy i złożony charakter, odnoszący się do wielu sfer życia człowieka, prowadzonej przez niego działalności, jednocześnie wykonując odpowiednie czynności, w celu osiągnięcia zysku.

Co ciekawe, analiza specjalistycznej domeny umożliwiła wyszczególnienie kilku metaforycznych oraz idiomatycznych zwrotów takich jak: *be on the level* – być uczciwym, być legalnym; *on the up and up* – uczciwy, zgodny z prawem; *a level playing field* – wyrównane szanse; *an uneven playing field* – nierówne szanse; *work it/things* (zwrot nieformalny) – zorganizować, załatwić; *work to rule* – strajk włoski (rodzaj strajku, w którym wszyscy pracują powoli przestrzegając wszystkich przepisów); *work things out* – obmyślać coś, opracowywać coś; *cash cow* – dojna krowa.

Niniejsze badanie jest pierwszą próbą systematycznego i szczegółowego opisu językoznawczego związanego z specjalistyczną domeną ZARZĄDZANIA, która stanowi część ANGIELSKIEGO JĘZYKA BIZNESU. Wyniki przeprowadzonej analizy potwierdziły początkową hipotezę badawczą i wykazały, iż możliwe jest zastosowanie aparatu semantyki

ramowej do analizy języka specjalistycznego, a konkretnie domeny ZARZĄDZANIA wpisanej w ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU. Dodatkowo możliwe jest zdefiniowanie ram semantycznych w domenie, wyszczególnienie oraz charakterystyka elementów leksykalnych o najwyższej częstotliwości. Należy jednak podkreślić fakt, że początkowo praca miała na celu zbadanie czterech scen ustanowionych w domenie ZARZĄDZANIA, a mianowicie: **PLANOWANIE, ORGANIZACJA, PRZYWÓDZTWO I WPŁYW, KONTROLA**. Jednak ze względu na stosunkowo znaczną ilość pracy autorka ograniczyła się do pierwszej sceny, czyli **PLANOWANIE**. Opracowane ramy wraz z jednostkami leksykalnymi wpisanymi w daną ramę tworzą dziedzinową reprezentację szeroko rozumianego pojęcia ZARZĄDZANIA. Budowa ram semantycznych wraz z elementami leksykalnymi całej domeny ZARZĄDZANIA wykracza poza objętość rozprawy, niemniej jednak przedstawiono systematyczny i szczegółowy opis znacznej części tejże domeny. Ponadto przeprowadzone badanie dostarczyło nowych informacji oraz wszechstronnego opisu z zakresu zastosowania semantyki ramowej do analizy języków specjalistycznych, określenie znacznej struktury oraz zawartości tematycznej domeny ZARZĄDZANIA.

Zakres przedmiotowy pracy obejmuje cztery rozdziały poświęcone różnym zagadnieniom składającym się na interdyscyplinarne ujęcie kwestii istotnych z punktu widzenia zastosowania semantyki ramowej w analizie terminologii specjalistycznej związanej z domeną konceptualną ZARZĄDZANIA. Niniejsza praca doktorska składa się z trzech rozdziałów, które stanowią teoretyczną podbudowę rozprawy oraz ostatni rozdział empiryczny.

Pierwszy rozdział przynosi rozważania dotyczące odmiany języka angielskiego jako wyłaniającego się z socjolingwistycznych badań języka, obejmującego takie obszary jak *dialekt, idiolekt, akcent, styl i rejestr*. Następnie uwaga skierowana jest na pojęcie *języka specjalistycznego*, badanego w kontekście różnorodności językowej. Kolejny problem badawczy poruszony w pierwszym rozdziale to ANGIELSKI JĘZYK BIZNESU, który może być analizowany z wielu lingwistycznych perspektyw, takich jak podejście pedagogiczne, podejście języka specjalistycznego, profesjonalny żargon, czy też język angielski do celów specjalnych. Przedstawiony zostaje szeroki wachlarz definicji ANGIELSKIEGO JĘZYKA BIZNESU, jego złożoności – po to, aby ukazać jego bogactwo a zarazem uzmysłowić, ile trudności stanowią próby zdefiniowania tego pojęcia.

Rozdział drugi wprowadza kilka kluczowych pojęć dla językoznawstwa kognitywnego, które mogą okazać się istotne w analitycznej części pracy, takie jak

ucieleśnienie, schemat wyobrażeniowy, pojęcie, kategoryzacja, trajektor oraz landmark. Rozdział koncentruje się głównie na zastosowaniu *semantyki ramowej* do analizy języka specjalistycznego - ANGIELSKIEGO JĘZYKA BIZNESU - a mówiąc ściślej, języka ZARZĄDZANIA. Szczególną uwagę zwrócono na fakt, że *semantyka ramowa* nie tylko otwiera drzwi do bardziej złożonej reprezentacji różnych wyspecjalizowanych domen, ale także zapewnia lepszy, bardziej wydajny sposób łączenia pojęć i terminologii z zakresu wiedzy specjalistycznej, które zostaną również przedstawione w części analitycznej niniejszej pracy.

Głównym celem rozdziału trzeciego było zaproponowanie selektywnego opisu dwóch terminów, takich jak ZARZĄDZANIE i MENEDŻER, mających kluczowe znaczenie dla realizowanych celów badawczych. Pojęcia te są badane z różnych perspektyw, koncentrując się na ich pochodzeniu, rozwoju oraz ich typach. ZARZĄDZANIE odnosi się do osiągania celów przez ludzi i dzięki nim, oraz zajmuje się kierunkiem działań grupy ku osiągnięciu wspólnych celów. Aby przedstawić możliwie najszerszą perspektywę, konieczne było omówienie takich aspektów jak funkcje ZARZĄDZANIA, style ZARZĄDZANIA oraz podejścia do ZARZĄDZANIA. Rozdział trzeci koncentruje się również na opisie pojęcia MENEDŻERA, przedstawiając jego zestaw ról i umiejętności, pełnionych funkcji oraz charakterystycznych cechach. Jak wykazała dyskusja, oba terminy mają złożony charakter, a wprowadzenie ich było niezbędne, aby przygotować grunt pod analizę terminologii związanej z domeną ZARZĄDZANIA.

Czwarty i zarazem ostatni rozdział ma charakter ściśle empiryczny i przedstawia terminologię specjalistyczną związaną z domeną konceptualną ZARZĄDZANIA analizowaną za pomocą metodologii wypracowanej w obrębie tzw. *semantyki ram*. Warto podkreślić, że ZARZĄDZANIE jest tutaj traktowane jako część ANGIELSKIEGO JĘZYKA BIZNESU. Rozdział ten opisuje scenę PLANOWANIE, w którą ustanowiono dwie kluczowe ramy takie jak <PODEJMOWANIE DECYZJI> oraz <PLANOWANIE>. Ponadto wyszczególniono elementy leksykalne wpisane w te ramy mające najwyższą częstotliwość. Dodatkowo wszystkie analizowane wyrażenia specjalistyczne zostały zilustrowane w kontekstach zdań oraz w opatrzone informacją obszaru naukowego, w którym dany termin jest wykorzystywany.

Podsumowując można powiedzieć, że praca ma charakter interdyscyplinarny, w obszarze językoznawstwa należy do zakresu semantyki leksykalnej. Wpisuje się ona w nurt badań kognitywnych. Niniejsza praca może stanowić atrakcyjną pozycję nie tylko z punktu

widzenia szeroko pojętego językoznawstwa, ale również w odniesieniu do dziedzin codziennej praktyki zawodowej, których nieodzownym a niekiedy rdzennym elementem jest praca nad językiem.

Rzeszów, 21.05.2020
(miejscowość, data)

Paulina Potęga
(czytelny podpis autora pracy)